

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
előkészítéséhez 10.

2000. február

Budapest, 2000. március

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2000. februárjában Omnibusz-adatfelvételt végzett 1511 fős, országos, a magyar felnőtt lakosságot nem, kor, iskolai végzettség és lakóhely szempontjából reprezentáló mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A hibahatár $\pm 2,6\%$, ami azt jelenti, hogy a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezzük:

- A magyar lakosság 2000. februárjában is kedvezőtlenül, inkább negatívan ítéli meg mind saját anyagi, mind pedig az ország gazdasági helyzetét. Lényeges javulás tapasztalható ugyanakkor mind a saját anyagi helyzet, mind az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos várakozások tekintetében a januári adatokhoz képest. Februárban az ország kilátásait pozitívan, illetve negatívan értékelők válaszainak súlya azonos. Szintén javult az ország jelenlegi gazdasági helyzetének megítélése az egy hónappal korábbi állapothoz viszonyítva.
- A magyar állampolgárok inkább elégedetlenek, mint elégedettek a kormány és az ellenzék eddigi tevékenységével, valamint a demokrácia működésével. Az egy hónappal korábbi adatokhoz képest javult mind a kormány, mind pedig az ellenzék eddigi tevékenységének értékelése. A javulás különösen szembetűnő a kormány esetében. Szintén pozitív irányú elmozdulás tapasztalható a demokrácia működésének megítélésében, bár ezzel kapcsolatban még mindig jelentősen magasabb a negatív, mint a pozitív vélemények aránya.
- Február közepén a magyar lakosság csekély többsége (54%) inkább ellenzi, mint támogatja a sorkötelezettség eltörlését a hadseregben. A zsoldoshadseregbe való áttérést támogatók döntő többsége (85%) az átállás többletköltségeit a költségvetési kiadások átcsoportosításával teremtené elő. 7%-uk nyilatkozott úgy a költségek nagyságának ismeretében, hogy ilyen feltételek mellett mégsem támogatná a sorkatonai szolgálat megszüntetését.
- A kormány által létrehozott otthonteremtési támogatások új rendszere ismertté vált a magyar lakosság túlnyomó többsége számára. A korábbi támogatási rendszerhez képest új elemek közül az állam által támogatott kamatokkal igénybevehető hitelkonstrukciókat sokan ismerik, a szociálpolitikai támogatás kiterjesztéséről azonban lényegesen kevesebben értesültek. A válaszadók csekély többsége szerint az új támogatási rendszer hatására a jövőben növekedni fog a lakásépítések száma. Arra a kérdésre azonban, hogy a válaszadónak magának segítenek-e az új eszközök lakásproblémájuk megoldásában, a válaszadóknak mindössze 7%-a válaszolt igenlően.
- A megkérdezettek valamivel több, mint egyharmada válaszolta azt, hogy szerinte az otthonteremtési támogatások új rendszere nem azokat segíti, akik arra leginkább rászorulnának. A legcsalódottabbaknak azok mutatkoznak, akik a kritériumok csupán egy részének felelnek, vagyis annak ellenére, hogy számukra potenciális közelségbe került a legkedvezőbb támogatási formák igénybevétele, valamilyen okból a jelenlegi szabályozás szerint ahhoz még sem tudnak hozzájutni. Ők a 26-35 éves házaspárok (akik bár életkoruk és családi állapotuk szerint megfelelnek a kritériumoknak, ám nagyrészt éppen életkorukból és a gyermekek vállalásából kifolyólag anyagi lehetőségeik nem adták a

kedvezményes bankhitel felvételéhez), az elváltak és általában a 36 év felettiek. Magas a családottak aránya továbbá az érettségizettek és a fővárosiak között.

- Egy évvel a katonai szövetséghez való csatlakozást követően a lengyelek és a magyarok nagy többsége egyetért a NATO-tagsággal. Csehországban a válaszadóknak csak valamivel több, mint fele (53%) van hasonló véleménnyel a kérdésben. Azt mondhatjuk, hogy többnyire mindhárom országban, igaz eltérő mértékben, többségben vannak azok, akik szerint a csatlakozás következményei inkább pozitívak az ország biztonsága, nemzetközi politikai súlya és a kontinens békéje szempontjából. Azonban csupán Lengyelországban beszélhetünk arról, hogy a NATO-tagságot az ország függetlenségének biztosításával társítanák, a másik két országban, csekély többségben vannak a függetlenség csorbulását vélelmezők. A lengyelek álláspontjában minden bizonnyal szerepet játszik az a komoly félelem is, hogy Oroszország belátható időn belül megkísérli visszaszerezni befolyását a régióban. Az állampolgárok többsége mindenhol ellenzi külföldi csapatok állomásozását az ország területén, abban az esetben is, ha az a NATO kérésére történik. A magyarok közül szinte mindenki (94%) elutasítja nukleáris fegyverek tárolásának lehetőségét az ország területén.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2000. februárjában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodunk.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosság szubjektív helyzetértékelése erőteljes mértékben javult az elmúlt egy hónap során. Ezen belül legkevésbé a saját anyagi helyzet értékelésével kapcsolatban beszélhetünk javulásról, statisztikai értelemben változás nem is mutatható ki a januári adatokhoz képest. A válaszok átlaga és struktúrája is változatlan maradt az egy hónappal korábbi állapothoz képest.

A népesség átlagánál jobbnak értékeli saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,73), a felsőfokú végzettségűek (2,93), az érettségizettek (2,74), a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (2,90), továbbá a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (2,90).

Ezzel egyidőben, az adatok szerint, a saját anyagi helyzettel kapcsolatos várakozások lényegesen optimistábbak lettek a januáriakhoz képest. A válaszok átlagai több mint egytized ponttal magasabbak (2,85), mint az elmúlt hónapban (2,73). Januárban az emberek 17%-a válaszolta kérdésünkre azt, hogy egy év múlva saját anyagi helyzete jobb lesz, mint most. Februárban ez az arány 20%. Valamelyest növekedett a stagnálást és csökkent a negatív tendenciákat várók aránya.

Egyértelműen optimisták például a 40 év alattiak (3,11), a felsőfokú végzettségűek (3,04), valamint a vezető, értelmiségi foglalkozásúak (3,01).

1.1. – 1.2. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	Jelenlegi anyagi helyzet	
	N=	%
Nagyon jó	4	0,3
Jó	107	7,1
Nem is jó, nem is rossz	869	57,7
Rossz	371	24,6
Nagyon rossz	157	10,4
Összesen	1508	100,0
Átlag	2,62	
Nem tudja*	2	0,2

	Anyagi helyzet egy év múlva	
	N=	%
Sokkal jobb, mint most	13	0,9
Jobb, mint most	274	19,2
Ugyanilyen	688	48,2
Rosszabb, mint most	384	26,9
Sokkal rosszabb, mint most	69	4,8
Összesen	1429	100,0
Átlag	2,85	
Nem tudja*	82	5,4

*az összes megkérdezett százalékában

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

Az ország gazdasági helyzetének lakossági értékelésében november óta mutatkozó pozitív irányú tendencia februárban tovább erősödött. A válaszok átlaga (2,56) emelkedett a januári adatokhoz képest (2,51) és gyakorlatilag elérte a tavaly márciusban mért szintet (2,57). A gazdaság helyzetét inkább kedvezőtlennek ítézők aránya ugyanakkor még mindig hétszer magasabb a kedvezően vélekedőkénél.

A teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,75), a legfelső ötöd tagjai (2,65), valamint a vezető és értelmiségi foglalkozásúak (2,74) esetében.

A szubjektív helyzetértékelés mutatói közül az ország gazdasági helyzetének kilátásait mérő javult a legerőteljesebben. Tavaly március óta első ízben fordul elő, hogy az ötfokú skálán mért válaszok átlaga megegyezik a skála középső értékével. A válaszok struktúráiból az is kiderül, hogy a pozitív várakozásokkal rendelkezők aránya magasabb, mint a negatívakkal rendelkezőké. Mivel azonban a skála két szélső értéke közül a negatívát, tehát az 1-est többen választották, mint a pozitívát, vagyis az 5-öst, az átlag nem haladja meg a 3,00 értéket. A válaszadók fele ugyanakkor úgy véli, hogy egy év múlva a gazdaság helyzete se rosszabb, se jobb nem lesz, mint amilyen az ma. Bár van néhány társadalmi csoport (az érettségizettek, a diplomások, a leggazdagabbak, valamint a vezető, értelmiségi foglalkozásúak), melynek tagjai az átlagosnál optimistábbak a jövőt illetően, a változás lényege a korábbi időszakhoz képest abban van, hogy az eddig meglehetősen pesszimista csoportok válaszai között is egyre nagyobb arányban fordulnak elő olyanok, melyek javulást várnak a következő egy évben.

1.3. – 1.4. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről
(ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

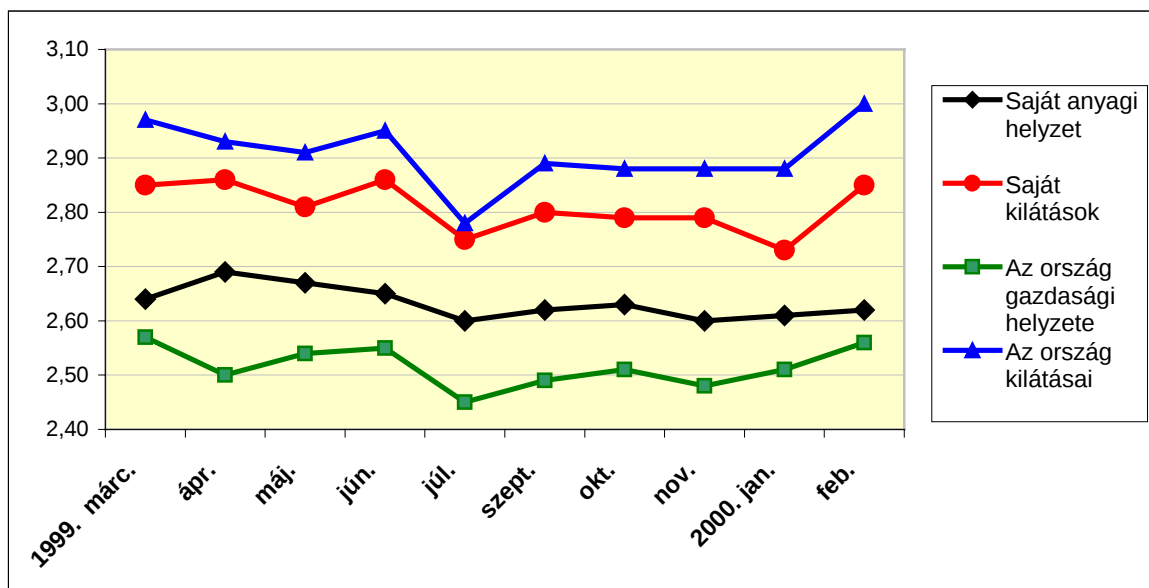
	Az ország jelenlegi gazdasági helyzet	
	N=	%
Nagyon jó	0	0,0
Jó	92	6,3
Nem is jó, nem is rossz	738	50,6
Roszs	524	35,9
Nagyon rossz	104	7,1
<i>Összesen</i>	<i>1458</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,56</i>	
Nem tudja*	53	3,5

	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva	
	N=	%
Sokkal jobb, mint most	6	0,4
Jobb, mint most	390	27,8
Ugyanilyen	655	46,8
Rosszabb, mint most	299	21,3
Sokkal rosszabb, mint most	52	3,7
<i>Összesen</i>	<i>1402</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,00</i>	
Nem tudja*	109	7,2

*az összes megkérdezett százalékában

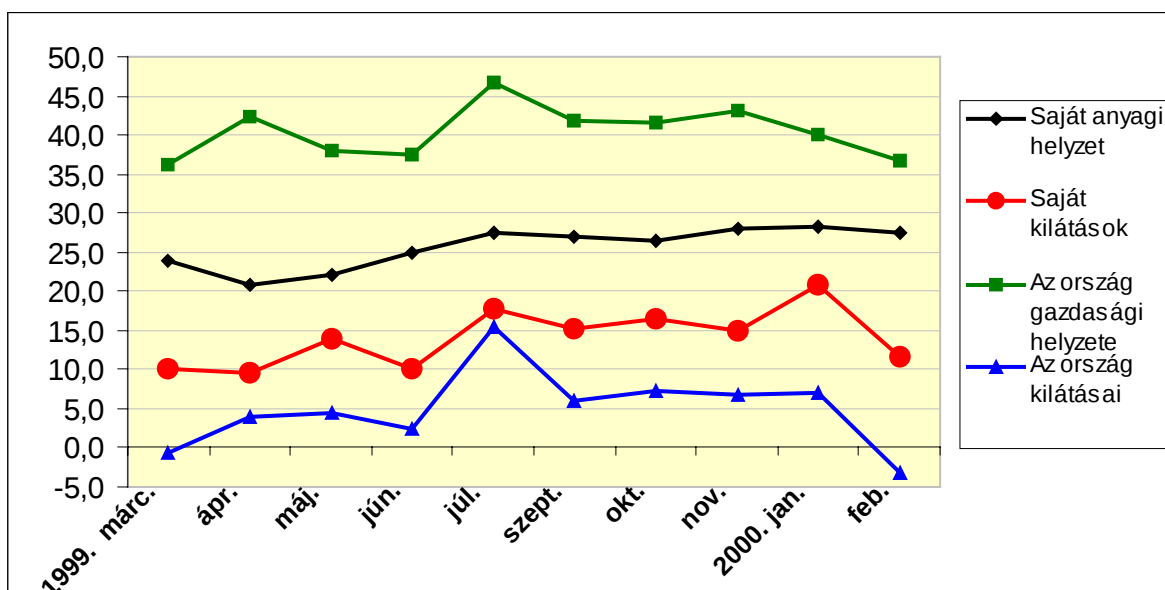
1.1. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan - a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1- nagyon rossz, 5 – nagyon jó).

1.2. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott negatív és pozitív vélemények érvényes százalékos arányainak különbségeit jelölik (%).

1.5. Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése – társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi Gazdasági Helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,65	2,88	2,60	3,02
Nő	2,59	2,81	2,52	2,97
együtt	2,62	2,85	2,56	3,00
N=	1508	1429	1458	1402
ÉLETKOR				
18-39	2,73	3,11	2,56	3,11
40-59	2,53	2,68	2,56	2,93
60-	2,59	2,64	2,57	2,90
együtt	2,62	2,85	2,56	3,00
N=	1503	1424	1453	1398
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,41	2,66	2,48	2,86
szakmunkásképző	2,66	2,93	2,52	3,01
érettségi	2,74	2,91	2,64	3,10
felsőfokú	2,93	3,04	2,75	3,15
együtt	2,62	2,85	2,56	3,00
N=	1508	1429	1458	1402
JÖVEDELMI HELYZET				
legalsó ötöd	2,35	2,83	2,43	2,90
második ötöd	2,47	2,88	2,53	3,00
harmadik ötöd	2,64	2,88	2,61	3,07
negyedik ötöd	2,67	2,80	2,57	2,98
legfelső ötöd	2,90	2,84	2,65	3,06
együtt	2,61	2,84	2,56	3,00
N=	873	837	849	826
FOGLALKOZÁS				
alkalmazott	2,56	2,81	2,52	2,97
önálló, vállalkozó	2,73	2,82	2,57	3,00
vezető, értelmiségi	2,90	3,01	2,74	3,14
együtt	2,62	2,83	2,55	2,99
N=	1401	1329	1354	1304
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,61	2,86	2,60	2,99
megyei jogú város	2,63	2,74	2,56	2,98
város	2,64	2,91	2,49	3,00
község	2,61	2,86	2,58	3,02
együtt	2,62	2,85	2,56	3,00
N=	1508	1429	1458	1402

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

A tavaly március óta eltelt időszakot egy egyértelmű tendencia jellemezte a kormány megítélését tekintve. A magyar lakosság véleménye a kormány tevékenységéről a beiktatása óta eltelt időszakban az időszak jelentős részében folyamatosan romlott. Az adatsorban csupán az elmúlt év novembere jelentett kivételt, amikor is az értékelő válaszok átlaga magasabb volt, mint a megelőző hónapban. Januárban azonban az Orbán-kormány tevékenységének megítélése hasonló volt a tavalyi leggyengébbhez, az októberihez és ekkor úgy tűnt, hogy a novemberi javulás csak a véletlennek tudható be. A mostani, februári adatok azonban ismét, a novemberinél jelentősebb javulást mutatnak ezen a téren. A válaszok átlaga (2,33) ugyan még mindig elégedetlenségre utal, ám a januárhoz viszonyítva több, mint egytizedpontos javulást mutat.

A kormány tevékenységével leginkább a 30 év alattiak (2,43), a felsőfokú végzettségűek (2,51), a mezőgazdasági szektorban foglalkoztatottak (2,57), az értelmiségiek (2,50), valamint a községen élők (2,39) elégedettek. Nagymértékű az elégedetlenség ezzel szemben a szakmunkások (2,19), az alsó szintű vezetők (2,20) és a budapestiek (2,17) között.

2.1. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése (négyfokú skálán: 1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív)

	N=	%
Egyértelműen pozitív	83	6,1
Inkább pozitív	530	39,3
Inkább negatív	490	36,3
Egyértelműen negatív	245	18,2
Összesen	1348	100,0
Átlag	2,33	
Nem tudja, nincs határozott véleménye*	163	10,8

*az összes megkérdezett százalékában

Javult a januárhoz képest az ellenzék eddigi tevékenységének megítélése is. A válaszadók fele inkább elégedett ezzel a teljesítménnyel, kétötödük viszont inkább elégedetlen. Az ellenzék teljesítményét egyértelműen negatívan megítélők aránya háromszorosa az azt egyértelműen negatívnak ítélikénél. A válaszok átlaga 2,46. Ennél jobbnak tartják az ellenzéki pártok teljesítményét a 60-69 évesek (2,61), a legfeljebb alacsonyfokú végzettségűek (2,52), az alsó- (2,63) és a felső vezetők (2,58), valamint a községekben lakók (2,54).

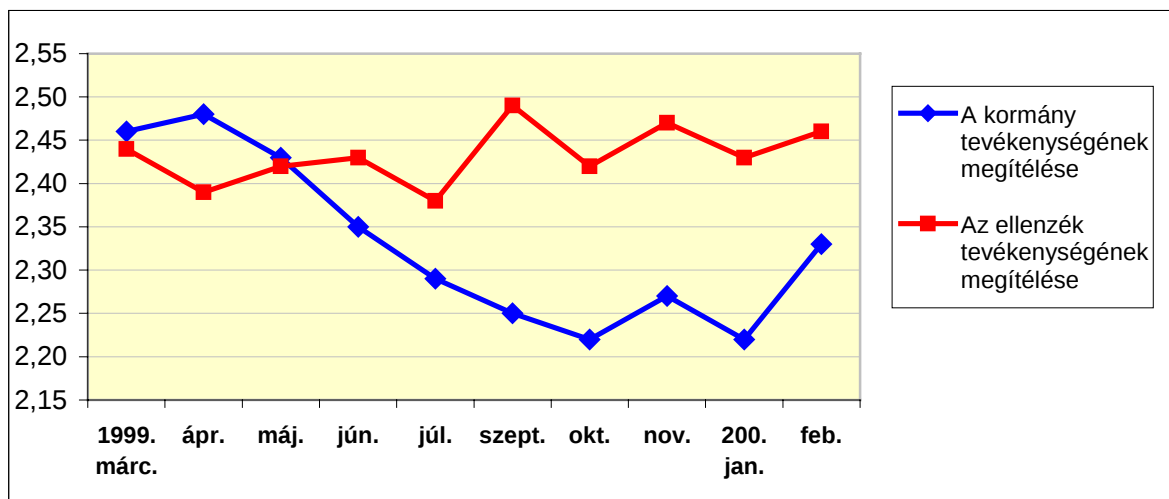
2.2. Az ellenzék munkájának megítélése (négyfokú skálán: 1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív)

	N=	%
Egyértelműen pozitív	34	2,9
Inkább pozitív	579	49,0
Inkább negatív	471	39,9
Egyértelműen negatív	98	8,3
Összesen	1181	100,0
Átlag	2,46	
Nem tudja, nincs határozott véleménye*	330	21,8

*az összes megkérdezett százalékában

2.1. ábra. A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban.

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatív, 4 – egyértelműen pozitív) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban.

A demokrácia magyarországi működésével szembeni elégedetlenség még mindig rendkívül magas, ám a januári válaszok átlagához (2,15) képest ebben a hónapban több mint egytizedpontos javulást tapasztalhatunk (2,26). Az elégedettek aránya összességében közel hasonló, mint az elégedetleneké, ám a skála negatív vélekedést kifejező szélső értékét mintegy húszszor annyian választották, mint a teljes mértékben pozitív vélekedést kifejező másik szélső értéket.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 30 év alattiak (2,37), a hetven év felettiak (2,33), a felsőfokú végzettségűek (2,38), a mezőgazdaságban foglalkoztatottak (2,41) és az értelmiségi foglalkozásúak (2,43). Meglehetősen nagy az elégedetlenség viszont a középkorúak, az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a szakmunkások és a fővárosiak között. Azok között, akik pozitívan ítélik meg a demokrácia működését pozitív a kormány eddigi tevékenységének megítélése is.

2.3. Elégedettség a demokrácia működésével (négyfokú skálán: 1 – nagyon elégedetlen, 4 – nagyon elégedett)

	N=	%
Nagyon elégedett	11	0,8
Elégedett	544	40,0
Elégedetlen	592	43,5
Nagyon elégedetlen	213	15,6
Összesen	1359	100,0
Átlag	2,26	
Nem tudja, nincs határozott véleménye*	152	10,0

*Az összes megkérdezett százalékában

3. Lakossági vélemények a sorkatonai szolgálat eltörléséről

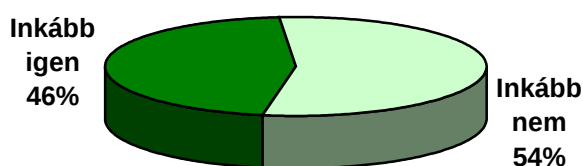
A februári adatfelvétel során megkérdeztük a felnőtt korú magyar lakosságot reprezentáló minta tagjait arról is, hogy miként vélekednek a sorkatonai szolgálat teljes eltörléséről. Azokat, akik ezzel egyetértettek, arról is megkérdeztük, hogy a zsoldoshadseregbe való áttéréshez szükséges évi 20-40 milliárd forintnyi többletkiadást milyen forrásokból finanszíroznák.

Az adatok arról tanúskodnak, hogy a magyar lakosság csekély többsége nem ért egyet teljes mértékben a sorkatonai szolgálat eltörlésével, az érvényes választ adók 46%-a támogatja azt. A megkérdezettek 8%-a nem foglalt el határozott álláspontot ebben a kérdésben.

A társadalmi-demográfiai változók közül nagyon erős hatással van a kérdéssel kapcsolatos véleménynyilvánításra az életkor. Minél fiatalabb valaki, annál nagyobb valószínűséggel mond igent a sorozott hadsereg megszüntetésére. A 40 év alattiak között többségben vannak a sorkötelezettség ellenzői. Hasonlóan erős az iskolai végzettség hatása is: a magasabb iskolai végzettség gyakrabban párosul 'igen' válasszal, mint az alacsonyabb. Szintén meghatározó a település jogállása és a véleménynyilvánítás közötti kapcsolat: minél nagyobb lélekszámú településen él valaki, annál valószínűbb, hogy támogatja a sorkötelezettség megszüntetését. A budapestiek között az egyetértők aránya megközelíti a 60%-ot.

A kormány, illetve az ellenzék tevékenységének megítélése ugyanakkor semmilyen kapcsolatot nem mutat a sorkatonai szolgálat eltörlésének támogatottságával.

3.1. ábra. Ön inkább egyetért vagy inkább nem ért egyet a kötelező sorkatonai szolgálat teljes eltörlésével (az érvényes válaszok százalékában, N=1397; a 'Nem tudja' válaszok aránya az összes megkérdezett számához viszonyítva 7,6%, N=114)

Azokat, akik a sorkatonai szolgálat eltörlésével egyetértettek, arra kértük, jelöljék meg az áttérés többletköltségeinek pénzügyi forrását is. Három lehetőséget kínáltunk fel választásra az évi 20-40 milliárd forint előteremtésére: a költségvetési kiadások átcsoportosítását, az adóemelést, valamint az állam eladósodását. A megkérdezettek ezen a ponton válaszolhattak úgy is, hogy a többletköltségekkel való szembesülés után elállnak támogató álláspontjuktól. A megkérdezettek 17,5%-a nem tudott egyértelmű választ adni erre a kérdésre.

Az érvényes választ adók döntő többsége, 85%-a a költségvetési pénzek átcsoportosításával véli megoldhatónak a zsoldos hadseregre történő átállást. Adót csak nagyon kevesen (2%) emelnének, ennél többen vannak azok is, akik szerint az államnak hitelfelvétellel kellene finanszíroznia az átállást (6,3%). A többletkiadásokkal való szembesülés a válaszadók 6,7%-át kényszerítette álláspontja megváltoztatására.

3.1. táblázat. Ön szerint honnan kellene fedeznie az államnak a zsoldoshadsereg fenntartásának többletköltségeit? (a kérdésre érvényes választ adók százalékában)

	N=	%
A költségvetés kiadásainak átcsoportosításával	449	84,9
Adóemeléssel	11	2,1
Az államadósság növelésével	33	6,3
Inkább maradjon a sorkatonai szolgálat	36	6,7
<i>Összesen</i>	<i>529</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	112	17,5

*A sorkatonai szolgálat eltörlésével egyetértők százalékában

A költségvetési kiadások átcsoportosítását preferálók esetében tovább kérdeztünk. Arra kértük őket nevezzék meg azokat a területeket, melyektől el kellene vonni forrásokat ahhoz, hogy a zsoldoshadseregre való átállás többletkiadásait finanszíroznia lehessen. A legtöbb válaszadó (50%) egyetlen felkínált lehetőséget sem tartott elfogadhatónak. A kérdés struktúrája nem teszi lehetővé, hogy megtudjuk, mire is gondoltak, mikor ezt válaszolták. Mivel a sorkatonai szolgálat eltörlésének támogatásától való visszalépés ez esetben is opcióként szerepelt, erről bizonyosan nem lehet szó. Valószínűleg többen a haderőreformra szánt kiadásokban látják a zsoldoshadsereg többletköltségeinek fedezését, míg mások a válaszlapon esetleg meg nem nevezett területeket preferálnának.

A leggyakrabban megnevezett területek egyértelműen a szociális kiadások. A legtöbben a munkanélküli segélyek terhére támogatnák a sorkötelezettség eltörlését, de többen vannak olyanok, akik a kulturális kiadásokat vagy a szociális segélyekre szánt összegeket csökkentenék (3.2. táblázat).

3.2. táblázat. Ön szerint mely költségvetési területekről kellene átcsoportosítani a zsoldoshadsereg többletköltségeit fedező összeget? (A kérdésre érvényes választ adók százalékában)

	N=	%
Családi támogatások	10	2,2
Egészségügy	1	0,2
Környezetvédelem	27	6,0
Kultúra, művészet	67	14,9
Munkanélküli segély	97	21,6
Nyugdíjak	6	1,3
Oktatás	8	1,8
Közbiztonság	21	4,7
Szociális segélyek	62	13,8
Inkább maradjon a sorkatonai szolgálat	5	1,1
Egyik sem lenne elfogadható	223	49,7
Nem tudja, nem válaszolt*	20	4,5

*a többletköltségek finanszírozását a költségvetési kiadások átcsoportosítása révén elképzelők százalékában

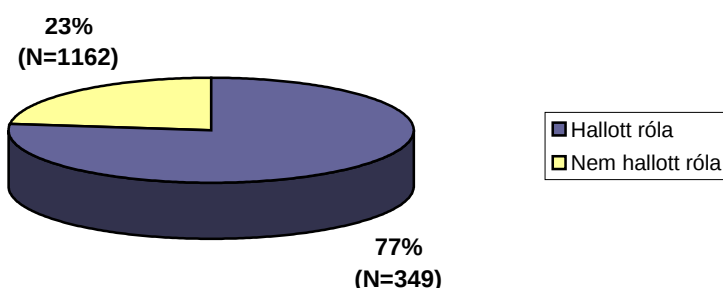
4. Lakossági vélemények az otthonteremtési támogatások új rendszeréről

A februári adatfelvétel során arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen fogadtatásban részesültek a lakosság részéről a kormány által a lakástámogatási rendszeren végrehajtott változtatások. Kérdéseink arra vonatkoztak, hogy mennyire ismertek ezek a változtatások, mit tudnak róla a polgárok és mit várnak azoktól.

A magyar állampolgárok nagy többsége, több mint háromnegyede hallott az otthonteremtési támogatások új rendszeréről.

A társadalmi-gazdasági-demográfiai háttérváltozók többsége mutat valamilyen kapcsolatot a lakástámogatási rendszerrel való ismeretekkel. Az életkor esetében ez a kapcsolat egy fordított U betűhöz hasonló: a 40-49 évesek között találunk legnagyobb valószínűséggel olyanokat, akik már hallottak a változtatásokról, a legfiatalabb és a legidősebb korosztályok között pedig olyanokat, akik erről nem hallottak. Az életkornál erősebb, egyértelműen pozitív kapcsolatot regisztrálhatunk az iskolai végzettség esetében. Száz felsőfokú végzettségű válaszadóból 96 értesült az új lehetőségekről, a legfeljebb általános iskolát végzettek közül csupán 65. Ugyanezt az összefüggést találjuk a jövedelmi helyzet vizsgálata esetén is: minél magasabb jövedelmi ötödbe tartozik valaki, annál nagyobb valószínűséggel mondhatjuk róla, hogy hallott a kormány által végrehajtott változtatásokról. Érdekes kapcsolatot mutat az informáltsággal a lakóhely: a legnagyobb arányban a városokban, illetve a megyei jogú városokban élők rendelkeznek információkkal, a fővárosiak értesültsége azonos a községekben élőkével.

4.1. ábra. Hallott-e Ön arról, hogy a kormány elfogadta az otthonteremtési támogatások új rendszerét? (N=1511)

Az emberek döntő többsége a televízióból vagy a rádióból szerezte értesüléseit, de sokan olvasták a nyomtatott sajtó információit is. A megkérdezettek egytizede barátaitól, ismerőseitől, munkahelyi kollégáitól hallott az új lehetőségekről. Csupán a megkérdezettek 2%-ának jutottak tudomására a változtatások hivatalos helyen, például az önkormányzatoknál vagy a családsegítő központoknál.

4.1. táblázat. Honnan értesült az otthonteremtési támogatások új rendszeréről?
(A kérdésre érvényes választ adók százalékában)

	N=	%
Tévéből, rádióból	1085	93,9
Újságból	588	50,9
Ismerőstől, kollégától, barátától halott róla	124	10,7
Hivatalos helyen (pl. önkormányzat, családsegítő központ)	23	2,0
Máshonnan	13	1,1
<i>Összesen</i>	<i>1156</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	6	0,5

*Azok százalékában, akik hallottak az otthonteremtési támogatások új rendszeréről

A következő kérdés feltevésekor arra voltunk kíváncsiak, hogy az új támogatási rendszerről információval rendelkezők, az állampolgárok mely csoportjait ítélik a változások kedvezményezettjeinek. A kérdés nyitottan hangzott el, a válaszokat utólag csoportosítottuk. A csoportosításnál azt vettük figyelembe, hogy a válaszokban mennyire jelenik meg a tényleges intézkedések célzottsága, vagyis az, hogy a rendszer új elemei valójában azokat segítik-e, akiknek arra a legnagyobb szükségük van. A 4.2. táblázat adatai szerint az érvényes választ adók háromötöde szerint a korábbi lakástámogatási rendszer kibővítése a segítségre leginkább rászorulóknak nyújt támogatást. Viszonylag magas, 35% azonban azoknak az aránya, akik szerint a helyzet éppen fordított: a változtatásoknak éppen azok a kedvezményezettjei, akik arra nem igazán szorulnának rá.

4.2. táblázat. Kiket segít az otthonteremtési támogatások új rendszere? (az összes említés százalékában)

	N=	%
Nem azokat segíti, akik rászorulnak	383	35,0
A rászorulókat segíti	671	61,4
Mindenkinek segít	10	0,9
Senkinek sem segít	10	0,9
Egyéb válasz	19	1,7
<i>Összesen</i>	<i>1093</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja*	39	3,4

*Azok százalékában, akik hallottak az otthonteremtési támogatások új rendszeréről, N=1162

A háttérváltozók közül a családi állapot, az életkor, az iskolai végzettség és a lakóhely mutat többé-kevésbé szoros kapcsolatot az új rendszer kedvezményezettjeiről alkotott véleménnyel. A családi állapot és az életkor esetében az érintettség nagyban befolyásolja az otthonteremtési támogatások új rendszeréről kialakított véleményeket. A családi állapot esetében a teljes népesség esetében észlelnél jóval magasabb arányban vélekednek úgy az elváltak, hogy az új rendszer nem azokon segít, akik rászorulnak. Az özvegyek és a nőtlenek/hajadonok között ugyanakkor az átlagnál kisebb a hasonló véleménnyel rendelkezők aránya. Az elváltak több okból is csalódottak lehetnek: az állami kamattámogatás és a felszocpol is csak a házások által vehető igénybe, többségük 35 év feletti, sokan közülük egyedül nevelnek gyermekeket. A házások között azok aránya, akik szerint az új rendszer nem a rászorulókon segít, kis mértékben ugyan, de szintén magasabb a teljes minta esetében kapott eredménynél. Ha a családi állapot hatását az életkorral kontrolláljuk, látható,

hogy házások közül a 26-35 évesek a legcsalódottabbak: közöttük azok aránya, akik szerint az új rendszer nem azokon segít, akik arra igazán rászorulnának 40,4%. Az ő csalódottságukat minden bizonnyal az okozza, hogy az életkori és a családi állapottal kapcsolatos kritériumoknak való megfelelés még nem jelent számukra automatikusan hozzájutást az állami kamattámogatással nyújtott lakásvásárlási és –építési hitelekhez: a jövedelmi korlátok miatt erre sokaknak életkoruk és családi állapotuk ellenére (vagy éppen amiatt) nem nyílik lehetősége.

4.3. táblázat. Kiket segít az otthonteremtési támogatások új rendszere? A táblázat adatai a házások válaszait tartalmazzák életkor szerinti megoszlásban.

	Nem a rászorulókon segít	A rászorulókon segít	Mindenkin segít	Senkin sem segít	Egyéb	Összesen	N=
18-25 éves	25,8	67,7	6,5	0,0	0,0	100,0	31
26-35 éves	40,4	54,8	1,2	2,4	1,2	100,0	166
36 év feletti	37,6	39,0	0,4	1,0	2,0	100,0	510
<i>Együtt</i>	<i>37,8</i>	<i>58,4</i>	<i>0,8</i>	<i>1,3</i>	<i>1,7</i>	<i>100,0</i>	<i>707</i>

Az életkor és az új otthonteremtési támogatásokról alkotott vélemény kapcsolata a házások esetében 0,05-ös szinten szignifikáns.

Ha csupán az életkor szerint vizsgáljuk a kapott adatokat, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a 46-55 évesek a legcsalódottabbak, de a már korábban említett jövedelmi korlátok miatt a 26-35 évesek között is az átlagnál valamivel magasabb az első válaszkategóriába esők aránya (38,2%, az összes válaszadó esetében 35,2%).

Az iskolai végzettség is szignifikáns kapcsolatot mutat a kérdésre adott válaszok megoszlásával. Ebben az esetben azt tapasztaljuk, hogy az érettségizettek között a csalódottak aránya 42%. A másik három kategóriába tartozók válaszai között nincsenek jelentős különbségek.

Még az iskolai végzettségénél is erősebb kapcsolatot mutat az otthonteremtési támogatások új rendszeréről alkotott véleményekkel a lakóhely. Minél nagyobb lélekszámú településen lakik valaki annál nagyobb valószínűséggel válaszolja azt a feltett kérdésre, hogy szerinte a rendszer új elemei nem az arra leginkább rászorulókat segítik. A fővárosiak között ezek aránya 48,6%, vagyis a budapestiek közel fele. Ezzel szemben a községekben élők között a csalódottak aránya viszonylag alacsony, 28%.

Egy nyitott kérdés formájában azt is tudakoltuk a megkérdezettektől, hogy az új rendszer mely elemeit ismerik, milyen eszközök segítik majd az igénybevőket új otthonuk megszerzésében.

A válaszadók háromnegyede nevezte meg az új rendszer legfontosabb eszközét, az állami kamattámogatással nyújtott hiteleket. A szociálpolitikai kedvezmény kiterjesztéséről ugyanakkor már csak kevesen tettek említést (15%). Viszonylag magasnak mondható azok aránya (14%), akik hallottak ugyan az új otthonteremtési támogatási formákról, ám azok közül egyet sem tudtak konkrétan megnevezni.

Azt mondhatjuk tehát, hogy a rendszer új elemei közül csupán a kedvezményes kamatokkal igénybe vehető hitelek váltak széles körben ismertté.

4.4. táblázat. Milyen eszközökkel segít az új rendszer az otthonteremtésben? (azok százalékában, akik hallottak az otthonteremtési támogatások új rendszeréről N=1162)

	N=	%
Hitellel, kölcsönrel, kamattámogatással	868	74,7
Vissza nem térítendő támogatással	178	15,3
Nem tudja	164	14,1
Sehogyan sem, nem a rászorulókat támogatja	72	6,2
Egyéb	25	2,2
Mindenben	3	0,3

Ezek után arra is kíváncsiak voltunk, hogy az új rendszer eszközei ténylegesen hány személyt/családot érintenek és azok, akik jogosultak és képesek is az igénybevételre, érdeklődtek-e már a konkrét feltételekről.

Először arról érdeklődtünk, hogy a megkérdezettnek személyesen vagy valamelyik közeli családtagjának segít-e az otthonteremtési támogatások új rendszere lakásproblémája megoldásában. Az eredmények azt mutatják, hogy viszonylag kevesen vannak azok, akik az új lehetőségekkel ténylegesen élni tudnak. Arányuk az új rendszerről információkkal rendelkezők között 7,2%. A válaszok között opcióként szerepelt az is, hogy az új rendszer a megkérdezett valamelyik közeli rokonának segít. A válaszok alapján az emberek több esetben vélik úgy, hogy a változások valamelyik közeli rokonuk segítségére lehet lakásával kapcsolatos problémáinak megoldásában, mint ahogyan azt az érintett maga gondolja. (A kérdés jellege nem teszi lehetővé a kérdezett saját magára, illetve közeli rokonára vonatkozó említéseinek kumulálását. Az új támogatásokkal ténylegesen élni tudóknak a teljes népességen belüli arányának becslése a saját magára vonatkozó említés alapján történhet.)

A potenciális igénybevevők a népességen belüli részarányukhoz képest felülreprezentáltak a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók és a községek lakói között.

A potenciális igénybevevők között kisebbségben vannak azok, akik az adatfelvétel időpontjáig (2000. február 4-14.) már érdeklődtek a konkrét lehetőségekről (33%).

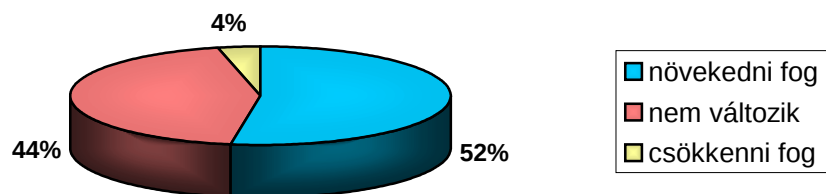
A válaszadók fele ezzel szemben úgy érzi, hogy számára a változások nem jelentenek segítséget. Közel 18% azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy jelenleg nincs lakásproblémájuk.

4.5. táblázat. Segíthet-e az új rendszer az otthonteremtésben Önnek vagy valamelyik közeli rokonának? (azok százalékában, akik hallottak az otthonteremtési támogatások új rendszeréről, N=1162)

	N=	%
Segíthet	84	7,2
Nem segíthet	610	52,5
Nincs lakásproblémájuk	207	17,8
Közeli rokonának segíthet	195	16,8
Nem tudja, nem válaszolt	73	6,3

Bár, mint láttuk, a rendszer kedvezményeivel potenciálisan élni tudók száma nem túl magas, a megkérdezettek többsége arra számít, hogy az otthonteremtési támogatások új rendszere ösztönzőleg hat majd a lakásépítések számára. Az érvényes választ adók 52%-a úgy véli, hogy a lakásépítések száma a rendszer bevezetését követően nőni fog, és mindössze 4%-uk számít csökkenésre ezen a területen (4.2. ábra).

4.2. ábra. Az otthonteremtési támogatások új rendszerének bevezetését követően a lakásépítések száma...(az érvényes válaszok százalékában: N=1062; a 'nem tudja' válaszok aránya azok százalékában, akik hallottak az új rendszerről, 5,2%)

5. Lakossági vélemények a NATO-tagsággal kapcsolatban három visegrádi országban. Magyarország, Csehország és Lengyelország.

A februári adatfelvétel során több olyan kérdést tettünk fel Magyarországon NATO-tagságával kapcsolatban, melyeket ugyanabban az időszakban, azonos módon cseh és lengyel partnerintézményeink is lekérdeztek.

Ezek közül az első – közel egy évvel a csatlakozást követően - azt tudakolta, milyen is jelenleg a három visegrádi országban a tagság támogatottsága. Amint azt 5.1. táblázat adatai is mutatják, Magyarországon és Lengyelországban jelentős többségben vannak a tagsággal egyetértők, az ellenzők aránya pedig 10% körüli. A válaszok átlagai is azt mutatják, hogy ebben a két országban az állampolgárok számára a NATO tagság nem kapcsolódott össze olyan negatív élményekkel, melyek a támogató álláspontokat megingatták volna. A csehek esetében is azt mondhatjuk, hogy a tagsággal egy év múltán is egyetértők többségben vannak az egyet nem értőkkel szemben, ám a különbség lényegesen kisebb, mint Magyarországon és Lengyelországban. Az egyetértő válaszok viszonylag alacsony aránya elsősorban a legfelső, a teljes egyetértést jelölő válaszkategóriában sorolható válaszok kis számából adódik. Az érvényes válaszok átlagaiból is látható, hogy a csehek a tagság tényével kevésbé értenek egyet, mint a másik két nemzet tagjai. Az érvénytelen válaszok aránya mindhárom esetben viszonylag alacsony.

5.1. Egyetért-e azzal, hogy országa a NATO tagja?

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Teljesen egyetért	34,6	19,1	35,6
Egyetért	30,2	34,0	32,5
Nem ért egyet, de nem is ellenzi	24,7	19,1	19,1
Inkább ellenzi	7,0	16,0	8,9
Kifejezetten ellenzi	3,5	11,7	3,9
Összesen	100,0	100,0	100,0
Átlag	2,15	2,67	2,13
Nem tudja, nem válaszolt*	5,7	6,0	7,5

*Az összes megkérdezett százalékában (Magyarország N=1511, Csehország N=1036, Lengyelország N=1100).

A kérdezés során arra törekedtünk, hogy a NATO tagság következményeinek értékeléséről minél pontosabb képet kapjunk. Ennek érdekében négy olyan állításpárt fogalmaztunk meg, melyek a tagság lehetséges következményeit fejezik ki, és arra kértük a válaszadókat, hogy azt jelöljék meg, amely közelebb áll saját véleményükhöz. Az összesített eredményeket az 5.2. táblázat tartalmazza.

Az első állításpár a katonai szövetséghez tartozás és az ország függetlensége közötti kapcsolatra utalt. Magyarországon nagyjából fele-fele arányban vannak azok, akik szerint a tagság biztosítja az ország függetlenségének és azok, akik szerint a tagság csak egy újabb formája a külföldi hatalmaktól való függésnek. Lengyelországban nagy, kétharmados többséget kapott az első állítás, tehát a csatlakozás pozitív megítélése ebből a szempontból, Csehországban viszont csekély arányban, de az ellenkező tartalmú állításnak volt több híve.

Ugyanez a helyzet állt elő a következő állításpár esetében is, igaz ebben a vonatkozásban mindhárom országban többségben vannak a tagság pozitív hozadékát érzékelők. Lengyelországban gondolják azt a legtöbben (71%), hogy a csatlakozás

5.2. táblázat. A NATO tagság következményeinek megítélése Magyarországon, Csehországban és Lengyelországban

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
A NATO tagság biztosítja az ország függetlenségét	48,0	44,7	66,2
A NATO tagság csak egy újabb formája a külföldi hatalmaktól való függésnek	52,0	55,3	33,9
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	14,8	15	15
A NATO tagság az országnak békét és biztonságot nyújt	66,0	52,9	71,0
A NATO tagság növeli annak veszélyét, hogy az ország katonai konfliktusba keveredik	34,0	47,1	29,0
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	15,4	15	14,7
Az ország NATO tagsága hozzájárul a békéhez és biztonsághoz Európában	72,5	74,7	77,2
Az ország NATO tagsága növeli a feszültséget és a bizonytalanságot Európában	27,5	25,3	23,0
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	18,5	25	18,1
A NATO tagság az ország helyzetét erősíti a világban, többet számít a szava nemzetközi téren	71,9	49,4	68,5
A NATO tagság gyengíti az ország helyzetét a világban	7,7	9,4	4,4
Nem befolyásolta az ország helyzetét a világban	20,4	41,2	27,2
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	13,3	15	12,8

*Az összes megkérdezett százalékában (Magyarország N=1511, Csehország N=1036, Lengyelország N=1100)

békét és biztonságot hoz az ország számára, Csehországban pedig a legkevesebben (53%). Kisebbségben maradt az a vélemény mely szerint a tagság növeli annak veszélyét, hogy az ország katonai konfliktusba keveredik.

Az előző két esettel ellentétben a harmadik állításpárral kapcsolatos vélemények nagyon hasonlóak a három országban. Mindhárom esetben az érvényes választ adók háromnegyede egyetértett azzal a kijelentéssel, mely szerint az ország NATO tagsága hozzájárul a békéhez és biztonsághoz az európai kontinensen. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy a csehek egynegyede, a magyarok és lengyelek közel egyötöde nem tudott állást foglalni a kérdésben.

A negyedik állításpár a NATO tagságot az országnak a világban elfoglalt helyzetében bekövetkezett esetleges változásokkal hozta összefüggésbe. Az egyik állítás szerint a tagság nagyobb súlyt ad az ország álláspontjának a világpolitikában, a másik szerint a tagság hatása éppen ellenkező, vagyis gyengíti az ország korábban meglévő pozícióit. Ebben az esetben egy harmadik opció választása is lehetséges volt, mely szerint a tagság semmilyen változást nem okozott e tekintetben. Magyarországon és Lengyelországban az érvényes választ adók nagy többsége az ország súlyának növekedését érzékeli nemzetközi téren, a csatlakozás óta eltelt időszakban. Csehországban a válaszadóknak csak az 50%-a nyilatkozott hasonlóan, 41%-uk szerint a NATO-hoz való csatlakozás semmilyen változást nem hozott ezen a területen. Mindhárom országban alacsony, 10% alatti azok aránya, akik szerint a csatlakozás csökkentette az ország nemzetközi súlyát.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a három volt szocialista ország lakosai, melyek területén az évtized elején szovjet csapatok állomásoztak, hogyan viszonyulnak a NATO csapatok állomásoztatásához. A három ország közül mindegyikben úgy nyilatkozott a megkérdezettek többsége, hogy a NATO csapatok állomásozásával nem ért egyet. Különösen Csehország nagyon magas az ellenzők aránya, 70%-os. Úgy tűnik, hogy a jugoszláviai válságközelsége, illetve a legutóbbi katonai konfliktus alatt ténylegesen létező veszély idején szerzett alapvetően pozitív tapasztalatok a magyarokat valamivel elfogadóbbá tették a külföldi katonai jelenléttel szemben.

5.3. táblázat. Állomásozzanak-e külföldi katonai egységek az országban, ha a NATO ezt kéri? (az érvényes válaszok százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Mindenképpen igen	8,7	5,8	10,3
Inkább igen	34,0	25,6	28,3
Inkább nem	36,1	29,1	32,4
Semmiképpen sem	21,2	39,5	29,0
Összesen	100,0	100,0	100,0
Átlag	2,70	3,02	2,80
Nem tudja, nem válaszolt*	6,5	14	10,3

*Az összes megkérdezett százalékában (Magyarország N=1511, Csehország N=1036, Lengyelország N=1100)

Magyarországon azt is megkérdeztük, hogy mennyire tartanak elfogadhatónak az állampolgárok nukleáris fegyverzet tárolását az ország területén a NATO kérésére. Az 5.4. táblázat adatainak tanúsága szerint e tekintetben szinte teljes az elzárkózás. Nagyon magas számú érvényes válasz mellett a valamilyen mértékben elutasítók aránya 94%.

5.4. Tároljanak-e nukleáris fegyvereket Magyarországon, ha a NATO azt kéri?(az érvényes választ adók százalékában)

	N=	%
Mindenképpen igen	17	1,2
Inkább igen	65	4,4
Inkább nem	278	19,0
Semmiképpen sem	1101	75,3
<i>Összesen</i>	<i>1461</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,69</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	50	3,3

*Az összes megkérdezett százalékában (N=1511)

Végezetül egy, a NATO csatlakozással nem közvetlenül összefüggő, de az azzal kapcsolatos válaszokat egy más oldalról megvilágító kérdést is megfogalmaztunk. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a visegrádi országok lakóiban mennyire él a félelem egy esetleges orosz befolyás feléledésétől. Arra kértük az interjúalanyokat, hogy mondják meg, szerintük 5-10 éven belül megpróbálja-e Oroszország visszaszerezni befolyását a térségben. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban csak Magyarországról és Lengyelországról vannak adataink. Ezek azt mutatják, hogy a válaszadók többsége mindkét országban, de különösen Lengyelországban, tart egy ilyen forgatókönyv bekövetkezésétől (5.5. táblázat). Ha közvetlen összefüggés nincs is, de ez a félelem minden bizonnyal közrejátszik a lengyeleknek a NATO-tagság iránti elkötelezettségében.

5.5. táblázat. Megpróbálja-e Oroszország visszaszerezni befolyását a közép-kelet-európai régióban belátható időn (5-10 év) belül? (az érvényes választ adók százalékában)

	Magyarország	Lengyelország
Mindenképpen igen	14,0	26,2
Inkább igen	39,4	46,7
Inkább nem	32,5	22,7
Semmiképpen sem	14,0	4,2
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,47</i>	<i>2,04</i>
Nem tudja, nem válaszolt*	18,1	17,5

*Az összes megkérdezette százalékában (Magyarország N=1511, Lengyelország N=1100).